Pal e Ustava the pal o džene, so la genen

E Ustava nane le somnakaha šukararďi vastengeri genďi, so la tranda berš pale garude andro parlamentno trezoris u len la avri ča te džal pal vareso baro. Nane oda aňi varesavo super komplikovano pravno ľil, dino ča vaš but phure the but choľamen pravňika.

Hin oda o tekstos vaš amenge savorenge. Hin oda o dovakeriben maškar e them the o dženo, savo džível la Ustavaha the pal late – hin jekh, sava čhibaha vakerel khere, le pašutnenca abo ča jov korkoro. Te e Ustava vakerel ča jekha čhibaha, vakerel ča pre jepaš.

Avka man hin radišagos olestar, hoj šaj genen kadi genďi. Te prethovel e Ustava the O Ľil primarne čačipnenca the phundravipnenca andre romaňi čhib nane ňisavo lačho gestos perdal aver nacija. Hin oda visardes, o čechiko nipos avka poťinel pale o kamišagos, so les hin vaš e romaňi komunita. E romaňi čhib hin e džiďi čhib le dženengeri, save hin adaj tiš themutne u kampel, te šaj vakerel pal e demokracija, e zor andre le niposkere vasta, o čačipena abo o phundravipena. Bo te vareko na džanel pal peskere čačipena, našťi len mangel.

Ajso radišagos man hin tiš olestar, sar o džene, so pre genďi kerenas buťi, chudle ola goďa. Te prindžanel la Ustava the la pherasuňa seratar (abo maj but, te thovel la andre le komiksove maľarengere vasta), pr'oda kampel o tromaďipen the e goďi. U vaš oda, hoj le autoren hin so duj, hin e agorutňi buťi lačhi, achaľutňi, pherasuňi, aľe na lel la Ustavatar e paťiv.

Mangav ala genďake, hoj te vakerela andro jilo ole dženenge, ko kamen te džanel buter, the ole dženenge, te arakhen pre lakere seri na ča o pherasa, aľe tiš vareso, pal soste gondoľinena.

Josef Baxa
O čhibalo pre la Ustavakero sudos

O lav kijo prethoďipen

O lava, so len irinen o džene, save prethoven o literarna teksti, amenge kamen te phenen masovar vareso aver. Adaj šaj arakhen duj odmangľipena, jekh lačho hiros the o mangľipen pro agor.

Sako džanel, hoj le čačipnengere teksti hin irimen avka, hoj varekana na peren sakoneske andre dzeka. Šaj phenas, hoj oda hin e čhib ča perdal varekaste, ko genel o paragrafi. The ajso manuš, ko vakerel čechika ciknovarbatar, mušinel chočsave kotora duvar te genel, te len avri achaľol. U sar la romaňa čhibaha? *Národní obrození*, savo pregejľa e čechiko čhib, andre romaňi čhib mek nane andro agor u le čačipnengere termina pes mekča kisitinen. Ta tumen mangas, kaj amenge te odmukhen, hoj chockaj na phučľam savore goďavere šerendar, so pal o termina gondoľinen, the oda, kana pes varekana dela anglal varesavo feder prethoďipen. Varekaj kidňam avri varesavo lav loke, varekaj le phare jileha, aľe te kidel avri mušinďam sajekh.

Sar phenďam upreder, romaňi čhib mek nane jekhetaňarďi aňi kodifikovano, so duj procesi nane mek andro agor. The vaš oda peske kadi čhib ľikerel but varieti the baro dijalektno barvaľipen. Amen kidňam avri severocentralne romaňa čhibakere dijalekti, u oda tiš, bo ola varieti hin andre Čechiko republika maškar but Roma. Avka mangas tumen, ko vakeren avre dijalektenca, tumen, kas hin oda barvaľipen, kaj amenge te prebačinen.

Amen džanas, hoj amaro prethoďipen nane jekhfeder, aľe paťas, hoj oda hin ča o angluno le federe the federe prethoďipnendar, save avena čačes oda „lav, savo sas phendo te arakhel amare čačipena the phundravipena". Pro agor amen aľe hin lačho hiros: varesave kotora prethoďam až avka šukares, hoj lendar feder achaľona, so amenge kamel e Ustava te phenel, sar le čechike tekstostar. Vašoda phenas tumenge, ko adi šukar čhib džanen, hoj san bachtale, u mangas tumenge lačho časos la Ustavaha.

Anežka Hrbáčková

Angluno lav

Chuden te genel pre pherasuňi hura pal la Ustavakero (bi)žužipen andre romaňi čhib.

Merkinen lačhes pre peste, bo šaj avel, hoj tumenge mek avela pre dzeka. Na kamas tumen te chochavel, bizo našťi oda phenas feder.

Kada prethoďipen kamel te poťinel pale o kamišagos, so hin amara Ustava the le Ľiles vaš e romaňi čhib. The te džal pal o na oficijalno prethoďipen, kamel te džal mujal odi praksija, kana hin ča e čechiko čhib o inštrumentos perdal e komunikacija pro inštituciji u bijal late nane le manušen o čačipen te len vareko šunel. Aver čhiba hin „ispidle" palal u šaj lenca vakeren ča pengere pašutnenca.

Te džal pal e Ustava the o Ľil, save hin amare themeskere anglune ľila, kampel amenge pre lende te dikhel, sar pr'oda, so kamas amen korkore amara zoraha, sar amare lava, save arakhen amare čačipena the phundravipena – the ňič olestar našťi avel, te e Ustava the O Ľil vakerena avra čhibaha, sar amen korkore. Oda hin pal amaro oda jekhbareder vačan, so amen del kada prethoďipen, the te oda šaj avel o vačan but lokagoďakero.

Na ačhel oda buterval, hoj vareko irinel o angluno lav kije ustava, aľe bo mek ňisavi ustava amen na irinahas, talam amenge o kolega, so o ustavi irinen, kada prebačinena. Hin oda čačo, hoj le ustaven ňisavo lav pro angluňipen nane, bo sako džanel, sostar sas e ustava irimen the so laha šaj keras abo kampel te kerel... Kana pal oda aľe akana gondoľinas, phenas amenge, hoj bi oda na sas nalačho, te bi le zakonen sas o achaľariben, sostar čačes ačhle u kije soste amenge hin. Kajse achaľaribena bizo hin – vičinas len *duvodova ľila* – aľe ola hin buterval mek buter naachaľarde, sar o zakonos korkoro. Paťivaľi vijimka hin o duvodovo ľil kije čechiko Ustava, savo hin irimen avka, kaj leske sako te achaľol. Šaj phenas, hoj oda hin až na-čačipnaskeri čhib. Oda šaj avel vaš oda, hoj pes pre leste bisterďa u avka les paľis irinde

sig sigate perdal o vikendos, oda šaj avel vaš oda, hoj les na irinelas ňisavo viboris abo komisija, so hin andre ča sikhade profesora vaš le ustavakero čačipen, aľe „ča" terno tajemňikos leskera asistentkaha. Te oda hin avka či kavka, amenge sas pro jilo, hoj vaš kada (bi) žužipnaskeri Ustava the O Ľil, avka, sar sas akana dine avri, charno angluno lav irinaha.

Kada Ustavakero *(bi)žužipen andro kipi* thovel jekhetane amare duj najbareder zakoni, save hin E čechiko Ustava the O Ľil primarne čačipnenca the phundravipnenca, so bi na sas mek avka špecijalno, bo hin buterval avri kikidle jekhetanes. Oda lengero prindžardo jekhetaňiben hin aľe lačhardo, hoj prithoďam kij'oda o *komiksova kipi*, save pes phanden le Ustavakere the Ľileskere lekhenca u rozthoven lengeri goďi. Odoj, kaj arakhľam vareso igen interesantno (abo na loko), amen kijoda irinďam andre amare goďa. Kamahas te hine ča charne, bo avka mukhľam pro seri o than vaš tumare glosi, bo oda hin avka the kavka tumari Ustava the O Ľil u amen paťas, hoj kij'oda hin the tumen so te phenel. So duj čačipnaskere teksti hin džide teksti, nane randle pro bar – tiš vašoda, hoj hin adaďives but tuňeder te kikidel len avri – avka ma užaren u irinen andre tumare goďa the phučibena, šaj tele čhinen ola lava, so hin perdal tumende bare (hat kana, sar gondoľinas, ma čhinen o lava, so perdal tumende až avka bare nane). Bizo tumenge mukhľam but than vaš tumare kipi.

Andre amaro jekhetaňiben o Hermeniculum, bare ažutišagoha amare maľarendar, save hin Karel Jerie the Václav Šlajch, vaš oda kisitinenas e Ustava the O Ľil, save, sar paťam, genena le radišagoha khere, aľe save šegetinena tiš andro škoľi. Bizo oda nane o agor le tromade dromeske pal savo džas la Ustavaha. Andro Hermeniculum imar adaďives keras dureder buťi u tumen šaj pal oda džanen pre **www.hermeniculum.eu**.

Šaj adaj vakeras pal oda, sar baro vaš e demokracija hin, te o nipos jilestar rado dikhel le themeskeri ustava, kajča ňisavo ajso goď aver lav tumenge na sikhavela oda, sar šukar e Ustava the O Ľil hin u šaj avel, hoj tumenge aňi na avena pašutneder kije tumare jile. Šaj avel, kaj len but kamena, ča te prezorarena tipicko sovľardo efektos, savo hin le čačipnengere teksten. Oda šaj avel ča akor, kana preačhen pre lende te dikhel sar pre teksti kijo geňipen u dikhen pre lende avka sar pre baratos, so leha diskutinen the kana na kana talam the rušibnaha napriačhen.

Ta te kamen te džanel, sar pes calo amaro ustavakero tromaďipen chudľa u sar amen čačeste chudľam kije amari Ustava, na ačhel ňič, ča te visarel e sera...

Lukáš a Ludmila Červinkovi

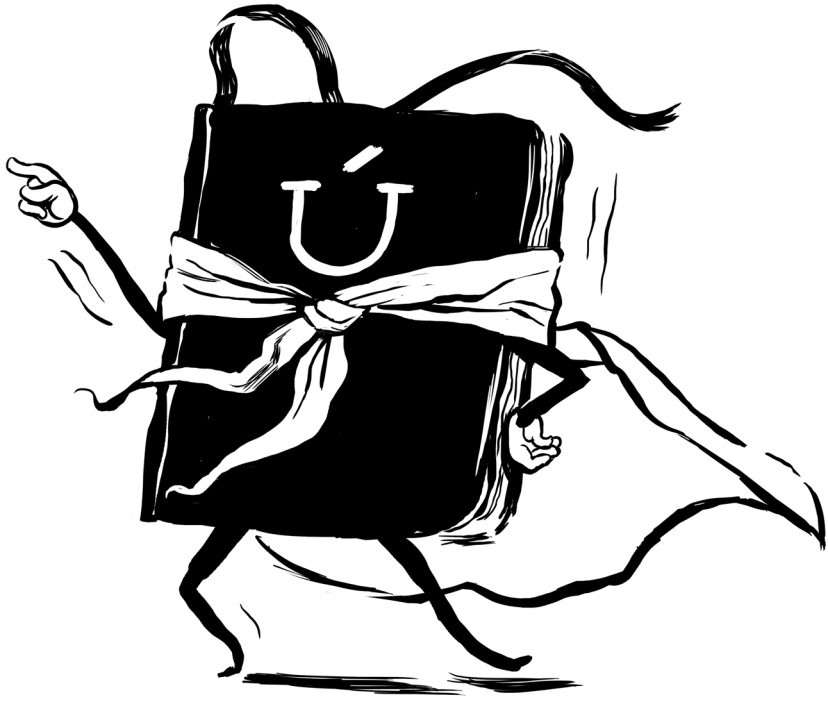
O kipi sar sas kerďi e čechiko Ustava

O kipi paľikeren vaš e inspiracija nekbuter la genďake
Vojtěch Cepl: Život právníka ve 20. století (Leges, 2010),
savi pisinďa o Tomáš Němeček.

10.7.1992 PERŠO SGEJĽIPEN PRE LA USTAVAKERI KOMISIJA
SOSTAR DŽAHA AVRI? O MODEĽIS 1920?
SO ČA PALE TE IRINEL E USTAVA ČSSR AVKA, SAR HIŇI?
U SOSKE ODA SAVORO TE NA IRINEL SA LE AGORESTAR?
• • •
HAHA...
ODA ZDILIŇALIĽAN, NA?
SAR DŽALAS MAŠKAR O NIPOS O VAKERIBEN IMAR BUT MINUTI, O MILOSLAV VÝBORNÝ DIŇA PES ANGLAL.
KALA VAKERIBENA NA DŽAN ŇIKHAJ. SO ČAČES PISINAS? HIN ODA NEVE THEMESKERI USTAVA ABO E USTAVA PAL E ČECHIKO THEM ANDRE E FEDERACIJA?
E FEDERACIJA HIN ANDRO AGOR. HIN DINO AVRI NEVE THEMESKERO ZAKLADNO ĽIL.
PAL O VAKERIBEN PRO VLADNO URADOS...
ODA SA DŽAL IGEN POLOKES. SO TE VIČINEL VARESAVE PROFESOREN PAL LA USTAV AKERO ČAČIPEN?
O AKADEMIKA! JON BI ODA ŇIGDA ŠOHA NA DOPISINENAS! ODA HIN PR' AMENDE, LEGISLATIVCENDE.
ALE SAR NA SIĎARAHA, TA PES O KLAUSOS CHOĽARELA U PISINELA PESKE E USTAVA KORKORO.
ANAV AVER GŐDA LE HAVLOSTAR!
PRE AVER KOMISIJAKERE VAKERIBENA NANE ŇIKAS SMIROM. VAREKO FURT PHIRKEREL LE NEVE GOĎENCA.
MŇAUK!
17.7.1992 E SLOVENSKO LEL E DEKLARACIJA PRE KORKORIPEN PREDAL E SLOVENSKO REPUBĽIKA THE O DROM KO AGOR ČSFR HIN PHUNDRADO.
TISÍCROČNÉ ÚSILIE SLOVENSKÉHO NÁRODA SA NAPLNILO!
SEK! SEK! SEK!
BEK
ODTERAZ BUDEME NADÁVAŤ IBA NA MAĎAROV!
MAŠKAR ODA DŽAL POČORAL O VÁCLAV KLAUS SUNE, SAR PISINEL PESKERI USTAVA...
ALE... SEM ME NAŠŤI AVAV O PREZIDENTOS VAŠ E THEM, SAVI PES ROZPERELE!
20.7.1992 TE NA KEREL E SITUACIJA PHAREDER, SAR SAS, O VÁCLAV HAVEL DEL AVRI E DEMISIJA.

E čechiko Ustava

E preambuľa

Amen, la čechika republikakere themutne pro Čechi, pre Morava the andro Slezsko, ďivesende, kana hin opre džiďarďi čechiko peskerutňipen, paťivaha ke savore lačhe tradiciji andre čirlatuno themutno dživipen tel e Čechiko koruna the andre e Československo, kamas te ačhavel, te arakhel the te bararel e Čechiko republika, god'aha, kaj le manušengere čačipena the lengero phundrado drom ňiko našťi marel tele, sar kampel andro them, kaj hin anglune le manušengere čačipena, ko džanen peskere kampľišagi vaš avrenge the ko ľikeren paš avreste, sar svobodno demokraticko them, zathodo la paťivaha kije le manušengere čačipena the o čačipena save hin anglune predal le niposkere kampľipena, sar evropsko the lumakere demokracijengero kotor, kamindos sar jekh manuš te arakhel the te lačharel prirodno barvaľipen, so amen adaj chudňam, kamindos te ľikerel savore lačhe principi andro čačipnengero them, avri kidne zaačhadenge paťas u sam vaš kadi čechiko Ustava.

Sadženengeri solidarita

ĖUSTAVA

O lekh 30

(1) Te rodkerel avri vareso, so hin angluno perdal savore manuša, šaj e Poslanecko sňemovňa thovel le rodkeribnaskeri komisija, te oda kamel choča sako pandžto poslancos.

Le rodkeribnaskeri komisija našťi pre ňikaste phenel, kaj hin došalo, abo te sudinel, oda mušinel te kerel o themutno zaačhaviben the korkore sudi.

(2) O zakonos phenel, sar te kerel o vakeriben angle komisija.

La Poslanecko sňemovňakero vakeribnaskero porjadkos.

LE RODERIBNASTERO
KOMISIJA

O lekh 57

(1) Sar prezidentos šaj jel avrikidno o themutno, savo šaj jel avrikidno andro Senatos. ---------- *Dikh o lekh 19.*

(2) Ňiko našťi jel avrikidno buterval, sar duvar pal peste.

O historicko arakhipen anglo diktatora – kajča phenas T. G. M. sas le prezidentoske štarval pal peste.

O lekh 58

Aver kampľipena the oda, sar pes kerel buťi le volebno čačipnaha, kana pes avrikidel la republikakero prezidentos, sar pes den anglal o kandidati pre la republikakero prezidentos, sar pes o avrikidipen vičinel avri u sar pes kerel the oda, sar pes vičinel avri sar o avrikidipen dopejľa the sar pes kerel o sudno avrirodkeriben, oda phenel o zakonos.

O zakonos č. 275/2012 Sb., pal o avrikidipen pre la republikakero prezidentos.

PHENĎA PES.
DUVAR U DOSTA!

O Ľil primarne čačipnenca the phundravipnenca

Čechiko parlamentos andro berš 1992.

Savore čhibale andre Čechiko narodno rada priačhile pre kada:

Savore čhibale andre Čechiko narodno rada vičinen avri o ĽIL PRIMARNE ČAČIPNENCA THE PHUNDRAVIPNENCA, sar kotor la ustavakere žužipnaske andre Čechiko republika.

Uhde peskere vasteha

O čhibalo andre ČNR.

O Ľil primarne čačipnenca the phundravipnenca

O federalno parlamentos andre ČSFR. E Čechiko republika preiľa O Ľil, sar sas irimen akor andre federacija. Akorestar sas O Ľil visardo ča duvar (andro berša 1998 u 2021).

O čačipena, save hin sakones „ča" vaš oda, hoj hin o manuš. O them len našťi manušes del, či lestar lel, kampel leske ča len te arakhel (šaj phenas o čačipen vaš o paťivalo dživipen).

O *Federální shromáždění* pro fundamentos, so diňa e Čechiko narodno rada the e Slovačiko narodno rada, džanel, hoj le manušengere čačipena, so chudňam le uľipnaha, aňi le themutnengere čačipena našťi našaven, the hoj o zakonos hin upral savoro, lel pre goďi e tradicija pal o paťivalo moralno dživipen predal savore manuša the e demokraticka tradiciji the o tradiciji, kaj amare naroden hin pengero šeraľipen, le leperipnaha pre bibachtale ďivesa, kana le manušegere čačipena the primarne phundravipena andre amaro them sas tele marde, paťal, kaj oda čačipena arakhaha jekhetane savore svobodna narodenca, lel pre goďi o čačipen vaš oda, kaj o čechiko narodos šaj korkoro phenel o lav pal peste u hin les o čačipen vaš peskero phundrado drom, lel pre goďi, hoj pal amende avena neve generaciji pre kadi phuv, the hoj amenge tiš kampel pr'oda te gondoľinel the kamel lačha voďaha, hoj e Čechiko the e Slovačiko federativno republika paťivaha ačhela maškar ole thema, so ole lačhipena dikhen, priačhile pre kada Ľil primarne čačipnenca the phundravipnenca:

O them kerel o zakoni, ale mušinel len tiš te ľikerel.

O čačipena, save chudňam avka, hoj sam andre ČR themutne (phenas o čačipen vaš o avrikidipen).

LIL
PRIM
ZZ
TOP